Стандарти за обучение за работа с деца на съдиите, разглеждащи граждански и административни дела, и на държавните съдебни изпълнители

I. Концептуална рамка

Стандартите за обучение за работа с деца на съдиите, разглеждащи граждански и административни дела, и на държавните съдебни изпълнители, са разработени в изпълнение на проект „*Стандарти за обучение за осигуряване на правосъдие, адаптирано към правата и потребностите на децата*“, съгласно Споразумение за финансиране GA/BULA/2025/08 от 30.10.2025 г., рег. № РД-15-34/30.10.2025 г. с Детския Фонд на ООН (УНИЦЕФ), изпълнявано от Националния институт на правосъдието (НИП). Въз основа на Заповед № РД-12-10/09.04.2026 г. на Директора на НИП, стандартът е изготвен от експертна група в състав: Николай Чакъров, постоянен преподавател по гражданско право и процес на кандидатите за младши съдии; Албена Ботева, съдия в СГС, Гражданско отделение; Галя Вълкова, съдия в СГС, Гражданско отделение; Елена Динева-Илиева, съдия в СРС, Брачен състав; Весела Гълъбова-Илиева, съдия в РС Варна, командирована в ОС Варна, Гражданско отделение; Марина Георгиева, съдия в РС Варна, Гражданско отделение; д-р Димитрина Петрова, съдия в АССГ; Бисера Аспарухова, държавен съдебен изпълнител в СИС при РС Перник; проф. д-р Нели Петрова-Димитрова, преподавател по социална работа и социална педагогика в СУ „Св.Климент Охридски; доц. д-р Велина Тодорова, преподавател по гражданско и семейно право в Юридически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски и д-р Ева Жечева, директор на дирекция „Права на детето“ в администрацията на Омбудсмана.

При изпълнението на възложената й задача, експертната група се ръководеше изцяло от целите и очакваните резултати от осъществяването на проекта, както и от идентифицираните дефицити, обективирани в аналитичния доклад „Обучителни практики за правосъдие, съобразено с най-добрите интереси на детето (България и Европа)”, изготвен в обхвата на дейност 1.1 от същия. Представените обучителни стандарти са резултат от изпълнението на дейност 1.3 от посочената проектна инициатива и по естеството си съставляват детайлна програма за обучение за работа с деца на посочените групи професионалисти в съдебната система, с която се постигат препоръките, включени в анализа.

Обучителните стандарти са изготвени въз основа на разработената по проекта Рамка на компетентностите на професионалистите в съдебната система, работещи с деца, която систематизира ключовите компетентности (знания, умения и нагласи) на целевите групи, необходими за ефективно и етично упражняване на професионалните им функции, като се гарантира зачитането на правата на детето и се вземат предвид

неговите специфични потребности в различни правни процедури и производства. Стандартите включват модули и теми, обучението по които цели да допринесе за формиране и надграждане на унифицираните в Рамката знания, умения и нагласи на съдиите, които работят в производства с деца, в гражданското и административното правораздаване и съдебните изпълнители.

Сред целевите групи за обучение по стандартите за съдии са включени и прокурорите, доколкото в производствата по ГПК и АПК, при разглеждането на дела, със страни или участници деца, участието им е задължително/или препоръчително.

Обучителните стандарти са разработени при следните критерии:

- *Целева група (обучаеми):* Граждански и административни съдии, прокурори и държавни съдебни изпълнители, работещи по дела, с участието на деца.
- *Цели на обучението:* Формиране и надграждане на знания, умения и компетентности на целевите групи, които при осъществяване на работата им по функционален признак, гарантират съответствие с международните и националните стандарти и принципи, при разглеждането на дела, с участие на дете, както следва:
    - Придобиване на знания и умения за гарантиране правата на детето и неговите най-добри интереси в граждански, административни и изпълнителни дела, съгласно международните стандарти за щадящо правосъдие за деца;
    - Развитие на практически умения за работа с деца (в това число за разпознаване на насилието и за интервюиране на деца);
    - Развитие на неюридически компетенции, както и на т.нар. *„soft skills”,* в т.ч. емоционална интелигентност, социални умения, умения за решаване на конфликти и др.;
    - Способност за ефективно сътрудничество със специалисти от други области (психология, социална работа, социална педагогика, педагогика, медицина, право и др.) и други.

- *Констатирани дефицити на целевите групи:* Магистратите и съдебните изпълнители идентифицират нужди от придобиване на знания, умения и компетенции от областта на психологията, педагогиката и социологията, при работата с деца. Във връзка с тези дефицити, работната група отправя препоръка *при разработване на учебното съдържание и провеждане на обученията по настоящите стандарти да се осигури задължително участието на психолог, специалист в работата с деца.*

- *Структура на учебното съдържание:*

Обучителните стандарти предвиждат двустепенен модел на обучение, който организира обучителния процес в последователни, взаимосвързани нива, със съответното посочено съдържание:

- *Базисно ниво,* задължително за всички представители на целевата група, **и**
- *Надграждащо ниво*, съобразено с приложимите процесуални и материални закони, в областта на гражданското/административното правораздаване и изпълнителното производство.

Програмата за всяко ниво е структурирана в модули (обективирани в стандарта), към които са посочени конкретни теми (учебно съдържание) и очакваните резултати от обучението. Тя обхваща минимално необходимото учебно съдържание, което може да бъде надграждано и актуализирано в зависимост от развитието на практиката, нормативните промени и установените обучителни потребности.

- *Препоръчителна продължителност на обучението:*
- **Базисно ниво** - общо 40 учебни часа.
- **Надграждащо ниво**:
  - Гражданско правораздаване – общо 12 учебни часа;
  - Административно правораздаване – общо 6 учебни часа;
  - Изпълнително производство – общо 6 учебни часа.
- *Форма на обучението:* В зависимост от конкретните потребности и възможности, обучението по настоящите стандарти може да се извършва в присъствена, дистанционна или хибридна форма, по преценка на НИП. Освен лекции, с цел постигане на умения, като неразделна част от компетентностите, обучението трябва да включва и интерактивни методи, поставящи обучаемите в център на обучението, като решаване на казуси, групова работа, дискусии, симулации, ролеви игри и др.

II. Съдържание на стандартите

Наименование:	***ОБУЧЕНИЕ НА БАЗИСНО НИВО***
Цели:	Придобиване на базисни знания, умения и нагласи от съдии, прокурори и съдебни изпълнители за гарантиране на правата и най-добрите интереси на детето, участник в граждански, административни и съдебно-изпълнителни производства и постигане целите на правосъдието.

Компетенции (наименование и номер съгласно Рамката на компетентностите):	**1.** Гарантира правата на детето и неговите най-добри интереси: модули №№ 1, 2 и 3. **2.** Комуникира с дете: модули №№ 1, 4 и 5. **3.** Организира и адаптира процесуалните действия с участието на дете: модули №№ 1, 3 и 5. **4.** Идентифицира и управлява риска от вторична и повторна виктимизация: модули №№ 1 и 6. **5.** Сътрудничи ефективно със специалисти в други области: модули №№ 1 и 7. **6.** Идентифицира и управлява специфични ситуации на уязвимост: модули №№ 1, 4 и 6. **7.** Адаптира и прилага етичните норми. Културна компетентност и недискриминационен подход: модули №№ 1 и 4. **8.** Наблюдава, анализира и търси промени в собственото си професионално поведение: модули №№ 1 и 5. **9.** Създава безопасна (физическа) среда за детето: модули №№ 3 и 5. **10.** Работи с дете в дигитална среда: модули №№ 1 и 5.
Наименование и учебно съдържание на модула:	**Модул 1: Детето като субект на права** **1.1. Правна рамка** ○ Международни правни стандарти: Конвенция за правата на детето на ООН, Общи коментари на Комитета по правата на детето, Конвенции и Насоки на Съвета на Европа (СЕ); ○ Европейско право – регламенти и директиви: ХОПЕС (чл. 24); ○ Национална правна рамка: Конституция, ГПК, АПК, СК, ЗЗДет, ЗЗДН и др.; ○ Относима съдебна практика: ЕСПЧ, СЕС, ВКС и ВАС **1.2. Права и интереси на детето** ○ Детето като субект на правото – исторически преглед, развитие, основни понятия и обхват; ○ Принципът „най-добри интереси” – уредба, понятие и методология за извършване на комплексна оценка (Общ коментар 14 КПД).
Очаквани резултати:	Участниците в обучението: ▪ прилагат в актовете си стандартите по права на детето; ▪ провеждат комплексна оценка на най-добрите

	интереси на детето в мотивите на актовете си; ▪ осигуряват предимство на най-добрите интереси на детето в процеса и в крайните актове.
Наименование и учебно съдържание на модула:	**Модул 2: Участие на дете в производството** ○ Детето като страна и като свидетел; процесуално представителство; ○ Конфликт на интереси и особен представител.
Очаквани резултати:	Участниците в обучението: ▪ прилагат бързина в производството с участие на дете; ▪ прилагат техники за достъпно информиране на детето за производството и правата му; ▪ правят преценка за конфликт на интереси и назначават особен представител при нужда.
Наименование и учебно съдържание на модула:	**Модул 3: Разпит и изслушване на дете** ○ Правна уредба и предпоставки при разпит и изслушване; ○ Подготовка, провеждане; ○ Методи, техники, протоколи за изслушване или разпит на дете. NICHD протокол; ○ Междуинституционално взаимодействие; ○ Оценка и значение на мнението на детето.
Очаквани резултати:	Участниците в обучението: ▪ адаптират средата и комуникацията според възрастта, развитието и уязвимостите на детето; ▪ прилагат съответните протоколи за изслушване на дете; ▪ използват техники за активно слушане; ▪ сътрудничат си с органите по закрила при изслушване на дете; ▪ излагат мотиви за изслушване/неизслушване на детето и за значението на мнението на детето за крайния акт.
Наименование и учебно съдържание на модула:	**Модул 4: Особености на развитието на детето** **4.1. Етапи и фактори, които влияят върху детското развитие** ○ Възрастови особености и особености при уязвими деца (деца с увреждания, бежанци, деца без семейна среда, деца без гражданство и др.); ○ Психичното здраве на детето: травмата от насилието, дигиталната среда, самотата и общуването, психология на тревожността, настроението, употребата на

	психоактивни вещества и пристрастяващото поведение **4.2. Преценка на психологическото състояние на детето** ○ Когнитивен и емоционален профил: оценка на зрелостта на детето и способността му за формиране и изразяване на мнение; ○ Психология на паметта и внушаемостта; механизми на фалшивите спомени; ○ Признаци на конфликт на лоялност, влияние и отчуждение.
Очаквани резултати:	Участниците в обучението: ▪ познават възрастовите особености на детето и факторите, увреждащи психичното му здраве; ▪ разпознават културни и социални различия; ▪ разпознават социални и личностови уязвимости и факторите им; ▪ изискват и прилагат експертиза от съответните експерти.
Наименование и учебно съдържание на модула:	**Модул 5: Комуникация с дете** **5.1. Подготовка** ○ Правила за подготовка: избор на място (съдебна зала vs. синя стая), участници, технически протокол за видео- и аудиозапис; ○ Индивидуална оценка на детето: съдържание, цели, срок; ○ Ролята и подборът на специалисти при изслушването; ○ Информиране на детето **5.2. Установяване и поддържане на контакт** ○ Бариери и изграждане на доверие; ○ Модели за ефективна комуникация с дете в правна среда. Ефективни изрази; ○ Подходящи и неподходящи въпроси; ○ Техники за адаптиране на правния език към възрастта; ○ Присъствие на трети лица и тяхното влияние; ○ Работа с преводачи и медиатори **5.3. Невербална комуникация** ○ Кинезика, проксемика, паралингвистика, автономни реакции; ○ Разпознаване на стрес, страх, зависимости чрез поведение **5.4. Методика на изслушване** ○ Видове комуникационни техники. Преход от свободен разказ към насочени въпроси; ○ Избягване на затворени и сугестивни въпроси;

	○ Техники за адаптиране на достъпен език; ○ Нормативна уредба, международни стандарти, процесуални гаранции, доказателствена стойност; ○ Методи за управление на емоциите в залата; ○ Разпознаване на индикатори за уязвимост: увреждания, езикови бариери, травма, миграционен статус и др.; ○ Комуникация при културни, религиозни и етнически особености. Недискриминационен подход **5.5. Работа в дигитална среда** ○ Особености на комуникацията с дете в дигитална среда; ○ Онлайн изслушване: технически протокол, безопасност; ○ Правна рамка за защита на личните данни на детето **5.6. Документиране** ○ Отразяване на мнението и поведението на детето в протокола и съдебния акт
Очаквани резултати:	Участниците в обучението: ▪ адаптират средата и комуникацията според възрастта, развитието и уязвимостите на детето; ▪ прилагат съответните протоколи за изслушване на дете; ▪ използват техники за активно слушане; ▪ организират изслушване в защитена среда при нужда, вкл. дистанционно; ▪ организират аудио и видео записване и използване на записите.
Наименование и учебно съдържание на модула:	**Модул 6: Травма-информиран подход** ○ Понятие за травма: видове, прояви, последици върху детето. Разпознаване на симптоми; ○ Виктимизация. Повторна и вторична виктимизация; ○ Мерки срещу вторична и повторна виктимизация: закрити заседания, непряко изслушване, ограничаване броя на разпитите, мерки за закрила, мерки за защита и др. Междупрофесионално и междуинституционално взаимодействие; ○ Оценка на риска и индивидуална оценка на нуждите.
Очаквани резултати:	Участниците в обучението: ▪ разпознават травмата и прилагат техники за превенция на ревиктимиция; ▪ прилагат съответните протоколи за изслушване на дете;

	▪ организират изслушване в защитена среда при нужда, вкл. дистанционно; ▪ организират аудио и видео записване и използване на записите; ▪ познават ролята на психолога, социалния работник и педагога и ги включват в процесуалните действия, вкл. в изработване на индивидуална оценка на детето; ▪ прилагат професионална саморефлексия и управление на стреса.
Наименование и учебно съдържание на модула:	**Модул 7: Междупрофесионално взаимодействие** ○ Нормативна рамка на взаимодействието с други институции (ГПК, СК, ЗЗДет, ЗСУ, ЗЗдр и др.); ○ Мултидисциплинарен подход – роли и функции на специалистите: психолог, социален работник, педагог, лекар, особен представител. Координационен механизъм за дете в риск или жертва на насилие (чл. 36 г ЗЗДет); ○ Интегриран подход: Обмен на информация, координация и сътрудничество със системите за закрила, образование, здравеопазване и социални услуги; ○ Правомощия на Дирекция „Социално подпомагане". Социален доклад: изискване, стандарти за изготвяне, значение и оценка; ○ Карта на социалните услуги: видове услуги, идентифициране на нуждата, проследяване на ефекта.
Очаквани резултати:	Участниците в обучението: ▪ прилагат законодателството в областта на социалните услуги, образованието и здравните грижи за деца; ▪ познават функциите на органите за закрила и доставчиците на социални услуги за деца и родители; ▪ извършват критична оценка на социалните доклади като идентифицират слабостите и интерпретират изводите им; ▪ работят ефективно в мултидисциплинарна среда.
Целева група:	Съдии, прокурори, съдебни изпълнители
Методи на обучение:	Лекции, презентации и активни методи на обучение – казуси, групова работа, дискусии, симулации, ролеви игри и др.
Препоръчителна	40 учебни часа (за целия курс)

продължителност:	
Способи за оценяване:	Решаване на казус, презентация, тест и др.
Ресурси:	Презентации, препоръчителна литература, решения на казуси, видеоматериали
Форми за обратна връзка (по време на обучението, в края на обучението, след период на прилагане, др.):	Формуляр за оценка на обучението

Наименование:	***НАДГРАЖДАЩО НИВО***
Цели:	Надграждане на знанията, уменията и нагласите на съдиите, разглеждащи граждански и административни дела, и на съдебните изпълнители за гарантиране на правата и най-добрите интереси на детето, участник в съдебни и съдебно-изпълнителни производства, и постигане целите на правосъдието, при отчитане на специализацията по материя и вида дела.
Компетенции (наименование и номер съгласно Рамката на компетентностите):	Надграждащите нива са относими и касаят приложението на всички компетентности по Рамката, в съответствие със спецификите на производствата.
Наименование и учебно съдържание на модула:	***Надграждащ модул за съдии, разглеждащи граждански дела:*** **Специфики на отделните производства с участието на дете** ○ Производства по СК. Семейни отношения, място на детето в семейството. Спорове между родителите и въвличане на детето в тях, последици за детето;

	○ Производства по ЗЗДет; ○ Производства по ЗЗДН. Връзка с други съдебни производства; ○ Право на семеен живот по чл. 8 ЕКПЧ; ○ Междуинституционално взаимодействие. Препоръчително е модулът да се съчетае с модулите от базисното обучение по преценка на преподавателя. *Препоръчителна продължителност на модула:* 12 учебни часа.
Очаквани резултати:	Участниците в обучението: ▪ прилагат в актовете си стандартите по права на детето; ▪ провеждат комплексна оценка на най-добрите интереси на детето в мотивите на актовете си; ▪ осигуряват предимство на най-добрите интереси на детето в процеса и в крайните актове. ▪ прилагат техники за достъпно информиране на детето за производството и съответните протоколи за изслушване на детето; ▪ адаптират средата и комуникацията според възрастта, развитието и уязвимостите на детето; ▪ излагат мотиви за изслушване/неизслушване на детето и за значението на мнението на детето за крайния акт; ▪ познават възрастовите особености на детето и факторите, увреждащи психичното му здраве; ▪ разпознават културни и социални различия; ▪ разпознават социални и личностови уязвимости и факторите им; ▪ разпознават травмата и прилагат техники за превенция на ревиктимизация; ▪ познават функциите на органите за закрила и доставчиците на социални услуги за деца и родители; ▪ извършват критична оценка на социалните доклади като идентифицират слабостите и интерпретират изводите им; ▪ работят ефективно в мултидисциплинарна среда.
Наименование и учебно съдържание на модула:	***Надграждащ модул за съдии, разглеждащи административни дела:*** **Процесуални правила и специфики при контрола за законосъобразност върху административни актове и съдебни решения, с които**

	се създават, засягат или биха били засегнати права, свободи или законни интереси на дете ○ Производства във връзка с мерките за закрила на деца; ○ Производства във връзка с мерки и санкции по отношение на децата в предучилищното и училищното образование и методите на оценяване на учениците; ○ Производства във връзка със социалните помощи за деца, разноски за лечение на деца и компенсиране на разходите за деца, неприети в държавни детски градини или училища; ○ Производства по предоставянето на хуманитарен и бежански статут, както и оспорване на актове, с които се засягат права и законни интереси на деца-чужденци; ○ Междуинституционално взаимодействие. Препоръчително е модулът да се съчетае с модулите от базисното обучение по преценка на преподавателя. *Препоръчителна продължителност на модула:* 6 учебни часа.
Очаквани резултати:	Участниците в обучението: ▪ прилагат в актовете си стандартите по права на детето; ▪ провеждат комплексна оценка на най-добрите интереси на детето в мотивите на актовете си; ▪ осигурява предимство на най-добрите интереси на детето в процеса и в крайните актове; ▪ прилага техники за достъпно информиране на детето за производството и съответните протоколи за изслушване на детето; ▪ адаптират средата и комуникацията според възрастта, развитието и уязвимостите на детето; ▪ излагат мотиви за изслушване/неизслушване на детето и за значението на мнението на детето за крайния акт; ▪ познават възрастовите особености на детето и факторите, увреждащи психичното му здраве; ▪ разпознават културни и социални различия; ▪ разпознават социални и личностови уязвимости и факторите им; ▪ разпознават травмата и прилагат техники за превенция на ревиктимизация; ▪ познават функциите на органите за закрила и доставчиците на социални услуги за деца и родители; ▪ извършват критична оценка на социалните доклади

	като идентифицират слабостите и интерпретират изводите им; ▪ работят ефективно в мултидисциплинарна среда.
Наименование и учебно съдържание на модула:	***Надграждащ модул за съдебни изпълнители:*** **Специфики при предаване на дете в изпълнителното производство** o Подготовка на детето и родителите. Запознаване с практиката на ЕСПЧ; o Методика на предаването на дете – място, участници, комуникация с детето, комуникация с възрастните. Преодоляване на конфликтни ситуации; o Междуинституционално и междупрофесионално взаимодействие; o Предотвратяване на травма при предаване на дете. Препоръчително е модулът да се съчетае с модулите от базисното обучение по преценка на преподавателя. *Препоръчителна продължителност на модула:* 6 учебни часа.
Очаквани резултати:	Участниците в обучението: ▪ познават практиката на ЕСПЧ по темата; ▪ прилагат в актовете си стандартите по права на детето; ▪ прилагат техники за достъпно информиране на детето за целите на акта; ▪ познават възрастовите особености на детето и факторите, увреждащи психичното му здраве; ▪ разпознават културни и социални различия; ▪ познават функциите на органите за закрила и доставчиците на социални услуги за деца и родители; ▪ работят ефективно в мултидисциплинарна среда.
Методи на обучение:	Лекции, презентации и активни методи на обучение – казуси, групова работа, дискусии, симулации, ролеви игри и др.
Способи за оценяване:	Решаване на казус, презентация, тест и др.
Ресурси:	Презентации, препоръчителна литература, решения на казуси, видеоматериали.

Форми за обратна връзка (по време на обучението, в края на обучението, след период на прилагане, др.):	Формуляр за оценка на обучението.